

<https://doi.org/10.31891/2307-5740-2026-352-77>

УДК: 005.334:347.243:631.1.017(477)

JEL classification: Q13, Q14, K20, K22, D23, M21

БЕРЕЗА Валерій

Інститут тваринництва Національної академії аграрних наук України

<https://orcid.org/0009-0006-6698-2889>

МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗДІЙСНЕННЯ ДІАГНОСТИКИ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВОЇ БЕЗПЕКИ СУБ'ЄКТІВ АГРАРНОГО БІЗНЕСУ

У статті обґрунтовано концептуальні та методичні засади здійснення діагностики організаційно-правової безпеки суб'єктів аграрного бізнесу в умовах системних трансформацій 2022–2025 років. Встановлено, що в період дії правового режиму воєнного стану аграрний сектор стикається з унікальними викликами, серед яких ризики стабільності земельного банку, складні мобілізаційні процеси (бронювання персоналу) та еволюція форм аграрного рейдерства. Дослідження базується на зміні парадигми безпеки підприємства з пасивного моніторингу на активний інструмент стратегічного менеджменту, спрямований на досягнення «безпечних станів» через формалізацію підсистем управління.

Автором запропоновано комплексну чотириетапну методику діагностики: експрес-діагностика (моніторинг державних реєстрів), загальна діагностика (операційний аудит), спеціалізована діагностика (поглиблений аналіз кадрової, земельної та податкової компонент) та стратегічна діагностика (сценарне моделювання). Наукова новизна дослідження полягає у розробці системи індикаторів, адаптованих до специфіки агросфери, що включають показники корпоративної стійкості, цілісності земельного банку та фінансово-правової безпеки (зокрема, адміністрування мінімального податкового зобов'язання).

Для об'єктивізації оцінювання у роботі використано матричну модель ризиків 5×5 та розрахунок інтегрального рівня безпеки на основі вагових коефіцієнтів. Такий підхід дозволяє менеджменту класифікувати загрози за зонами критичності та пріоритезувати розподіл ресурсів на захист активів. Особливу увагу приділено специфічним правовим ризикам воєнного часу, зокрема вразливості цифрових корпоративних даних до кібер-рейдерства та правовим наслідкам втрати статусу критично важливого підприємства. Доведено, що перехід до проактивних моделей управління на основі даних діагностики є єдиним шляхом забезпечення організаційної цілісності та збереження майнового потенціалу аграрних підприємств у довгостроковій перспективі.

Ключові слова: організаційно-правова безпека, аграрний бізнес, діагностика ризиків, матриця 5×5, земельне право, воєнний стан, аграрне рейдерство, стратегічне управління, мінімальне податкове зобов'язання, бронювання працівників.

VALERII Bereza

Livestock Farming Institute of National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine

METHODOLOGICAL SUPPORT FOR DIAGNOSING THE ORGANIZATIONAL AND LEGAL SECURITY OF AGRICULTURAL BUSINESS ENTITIES

The article substantiates the conceptual and methodological framework for diagnosing the organizational and legal security of agricultural enterprises in Ukraine amidst the 2022–2025 systemic transformations. Under the legal regime of martial law, the agricultural sector faces unique challenges, including land tenure risks, mobilization processes (staff reservation), and evolving forms of agrarian raiding. The study shifts the paradigm of security from passive monitoring to an active strategic management tool aimed at achieving "safe states" through the formalization of management subsystems.

The author proposes a comprehensive four-stage diagnostic methodology: express diagnostics (monitoring of state registers), general diagnostics (operational audit), specialized diagnostics (in-depth analysis of land, tax, and labor components), and strategic diagnostics (scenario modeling). A critical contribution of the research is the development of a system of indicators tailored to the agricultural sector, including corporate security metrics, land tenure stability, and financial-legal indicators such as the Minimum Tax Liability (MTL) compliance.

To objectify the assessment, the study utilizes a 5×5 risk matrix and an integral level of security (ILS) calculation based on weighted coefficients. This data-driven approach allows management to categorize threats into four zones, from low to extreme, and prioritize resource allocation. The article highlights specific wartime legal risks, such as the criteria for "critical infrastructure" status and the vulnerability of digital corporate records to cyber-raiding. The findings suggest that transitioning from reactive to proactive and active management models is the only viable path for preserving the organizational integrity and asset potential of agricultural firms. The research concludes that further digitalization of diagnostics through Big Data and automated legal monitoring systems will be crucial for the long-term resilience of Ukraine's agrifood sector.

Keywords: organizational and legal security, agricultural business, risk diagnostics, 5×5 matrix, land tenure, martial law, agrarian raiding, strategic management, MTL, staff reservation.

Стаття надійшла до редакції / Received 19.02.2026

Прийнята до друку / Accepted 11.03.2026

Опубліковано / Published 31.03.2026

This is an Open Access article distributed under the terms of the [Creative Commons CC-BY 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

© Береза Валерій

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Аграрний сектор економіки України традиційно виступає гарантом національної продовольчої безпеки та ключовим драйвером валютних надходжень. Однак динамічність ринкового середовища, посилена глобальними викликами та внутрішніми трансформаціями, вимагає від суб'єктів аграрного бізнесу

формування стійких систем захисту. Центральне місце в архітектурі такої стійкості посідає організаційно-правова безпека, яка визначає легітимність функціонування підприємства, стабільність його внутрішньої структури та захищеність майнових прав.

Забезпечення організаційно-правової безпеки неможливе без адекватного методичного інструментарію діагностики. У сучасних умовах діагностика перетворюється з пасивного моніторингу на активний інструмент стратегічного менеджменту, що дозволяє ідентифікувати «безпечні стани» та прогнозувати потенційні загрози до моменту їхньої деструктивної маніфестації. Специфіка аграрного бізнесу, пов'язана з особливим статусом землі як основного засобу виробництва, складними ланцюгами постачання та високою залежністю від регуляторних змін, зумовлює потребу в спеціалізованих методичних підходах, що інтегрують правові, економічні та організаційні аспекти.

Особливої актуальності тема набуває в період 2022–2025 років, коли правовий режим воєнного стану в Україні радикально змінив умови господарювання. Впровадження нових механізмів бронювання працівників, трансформація орендних відносин, специфіка оподаткування на четвертій групі єдиного податку та необхідність протидії новітнім формам аграрного рейдерства вимагають від наукової спільноти та практиків перегляду традиційних методів діагностики. Таким чином, розробка комплексного методичного забезпечення діагностики організаційно-правової безпеки є критичною умовою для збереження потенціалу аграрного сектору в умовах невизначеності.

АНАЛІЗ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Дослідження організаційно-правової безпеки базується на фундаментальних засадах правової думки та сучасних економічних концепціях. Теоретичне підґрунтя правової безпеки як стану захищеності правопорядку було закладено класичними авторами, серед яких Дж. Остін, Л. Дюгі, Р. фон Єрінг, Г. Єллінек та Г. Кельзен. Їхні праці дозволили зрозуміти природу правової норми як інструменту стабілізації соціальних та економічних відносин. Питання верховенства права та розподілу влад, що є основою організаційної стабільності будь-якої системи, розвивали Ш. Монтеск'є та Н. Макіавеллі.

У вітчизняній науковій літературі вагомий внесок у розвиток теорії правової безпеки та її забезпечення в діяльності підприємств зробили такі вчені, як В. Авер'янов, О. Бандурка, С. Головатий, М. Козюбра, А. Колодій та М. Костицький. Їхні дослідження сформували доктринальне розуміння правової безпеки суб'єктів господарювання через призму верховенства права. Окремі аспекти захисту підприємств від зовнішніх загроз та забезпечення правопорядку в економічній сфері висвітлювали П. Рабінович, О. Скакун, С. Шевчук, В. Тацій та Ю. Шемшученко.

Проблематика саме організаційно-правової та економічної безпеки в аграрному секторі стала об'єктом прискіпливої уваги в останні роки. Р. А. Лізут [1] детально дослідив складники систем стратегічного управління організаційно-економічною безпекою агропідприємств, наголосивши на необхідності формування системи індикаторів, що відображають реальні зміни в стані підприємства. Питання інтегральної оцінки фінансової безпеки як базису для організаційної стійкості розглядалися в публікаціях Ляхович О., Середюк О. [2], де було запропоновано класифікацію загроз та критерії визначення фінансової безпеки саме для аграрних організацій.

Фундаментальним дослідженням останнього часу є робота І. В. Богданюк [3], в якій обґрунтовано теоретичні та прикладні засади управління економічною, екологічною та організаційно-правовою безпекою суб'єктів аграрного бізнесу. Авторка ідентифікувала принципи трансформації механізмів управління, що дозволяють досягати «безпечних станів» через формалізацію процедур у підсистемі менеджменту. Також варто відзначити внесок С. В. Глібка, Н. М. Внукової та О. О. Дмитрик [4] у розробку правового забезпечення інвестиційних моделей, що безпосередньо впливає на організаційну безпеку ринків фінансових послуг. Проблеми цифровізації агросфери та пов'язані з цим правові ризики досліджували М. М. Макарець та С. В. Глібка [5].

ВИДІЛЕННЯ НЕВИРІШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ

Попри наявність ґрунтовних праць, залишається потреба в адаптації існуючих методик до умов воєнного стану, що характеризується специфічними регуляторними змінами та новими типами загроз, таких як кібер-рейдерство та дестабілізація через мобілізаційні процеси.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою статті є розробка та обґрунтування комплексного методичного забезпечення для здійснення діагностики організаційно-правової безпеки суб'єктів аграрного бізнесу. Це передбачає систематизацію підходів до оцінювання безпекових станів, визначення ключових індикаторів організаційної та правової стійкості, а також формування алгоритмів реагування на сучасні загрози в умовах правового режиму воєнного стану та ринкової нестабільності.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Організаційно-правова безпека суб'єкта аграрного бізнесу не є статичним станом, а представляє собою динамічну характеристику системи управління, що забезпечує здатність підприємства легітимно та

ефективно функціонувати в умовах мінливого законодавчого та ринкового середовища. Вона базується на досягненні так званих «безпечних станів», де кожен компонент внутрішньої структури та зовнішніх зв'язків захищений правовими та адміністративними механізмами.

Об'єктом діагностики в даному контексті виступає підсистема менеджменту, яка відповідає за формалізацію процедур трансформації регуляторних вимог у конкретні функції структурних підрозділів. Організаційний аспект стосується цілісності структури управління, чіткості бізнес-процесів та захищеності кадрового потенціалу, тоді як правовий аспект охоплює чистоту титулів власності, якість договірної роботи та відповідність діяльності нормам трудового, земельного та податкового права.

Ефективна діагностика організаційно-правової безпеки повинна бути систематичною та охоплювати декілька взаємопов'язаних етапів, кожен з яких має свою мету та інструментарій (таблиця 1). Такий підхід дозволяє оптимізувати витрати ресурсів на аудит та вчасно виявити критичні вразливості.

Таблиця 1

Етапи та інструментарій комплексної діагностики організаційно-правової безпеки агропідприємства

Етап діагностики	Зміст та інструменти	Очікуваний результат
Експрес-діагностика	Моніторинг державних реєстрів (ЄДРПОУ, ДРРП), аналіз динаміки фінансових показників, перевірка наявності судових позовів.	Виявлення явних сигналів загроз (спроби зміни власника, арешти майна).
Загальна діагностика	Оцінка ефективності використання ресурсів, аудит договірної бази, аналіз організаційної структури та повноважень.	Визначення загального рівня стійкості та ідентифікація слабких ланок у процесах.
Спеціалізована діагностика	Поглиблений аналіз за компонентами: кадровий аудит (бронювання), земельний аудит (права оренди), податковий аудит (4 група ЄП).	Кількісна та якісна оцінка ризиків у конкретних правових та організаційних сферах.
Стратегічна діагностика	Моделювання сценаріїв розвитку подій, оцінка адаптивності до змін законодавства, розробка планів відновлення.	Формування стратегії забезпечення безпечного стану на довгострокову перспективу.

Джерело: розроблено автором на основі [3, 6].

Перехід від одного етапу до іншого відбувається за принципом ієрархічності: якщо експрес-діагностика фіксує аномалії, підприємство негайно переходить до поглибленого аналізу відповідного сегмента.

Для об'єктивного вимірювання рівня організаційно-правової безпеки необхідно застосовувати систему індикаторів, які володіють властивостями чутливості, формалізації та інтерактивності. Ці індикатори дозволяють перетворити якісні правові стани у кількісні показники, зручні для аналізу менеджментом.

В межах методичного забезпечення пропонується використовувати наступні групи показників:

- показники корпоративної безпеки: частка статутного капіталу в ореолі ризику, кількість змін у складі учасників за останній рік, наявність зареєстрованих обтяжень на корпоративні права;
- показники земельної безпеки: відсоток договорів оренди з терміном дії, що закінчується протягом 12 місяців; частка земель з неповністю оформленими правовстановлюючими документами; кількість судових спорів щодо меж ділянок;
- показники кадрово-організаційної безпеки: рівень плинності кадрів на ключових посадах, частка заброньованих військовозобов'язаних працівників, наявність діючих інструкцій з захисту комерційної таємниці;
- показники фінансово-правової безпеки: сума податкових претензій, рівень виконання мінімального податкового зобов'язання (МПЗ) на 1 га, частка простроченої кредиторської заборгованості, яка може стати підставою для рейдерства через банкрутство.

Розрахунок інтегрального рівня безпеки (ІРБ) може бути здійснений за допомогою бальної оцінки з урахуванням вагових коефіцієнтів кожного показника:

$$ІРБ = \sum_{i=1}^n (W_i \times B_i)$$

де W_i — ваговий коефіцієнт i -го індикатора; B_i — бальна оцінка стану i -го індикатора (від 1 до 5).

Важливим елементом методичного забезпечення є використання матричних моделей, зокрема адаптованої матриці ASHRAM або класичної матриці 5×5, яка дозволяє візуалізувати ризики за двома осями: ймовірність виникнення та наслідки (вплив) [7]. Для аграрного бізнесу рівень ймовірності (P) та наслідків (I) оцінюється на основі історичних даних та експертних прогнозів (таблиця 2).

Отримане значення дозволяє класифікувати загрози за зонами:

- 1–4 (Низький): управління здійснюється в межах рутинних процедур.
- 5–9 (Помірний): вимагає визначення відповідальних менеджерів.
- 10–16 (Високий): потребує негайної уваги вищого керівництва.
- 17–25 (Екстремальний): вимагає негайної зупинки певних операцій та екстрених заходів захисту.

Таблиця 2

Шкала оцінювання ймовірності виникнення загроз в аграрному секторі (на основі матриці 5×5).

Ймовірність (Probability)	Статистична інтерпретація (за рік)
5 — Майже впевнено	> 80% або трапляється неодноразово щороку.
4 — Ймовірно	51–80% шанс виникнення.
3 — Можливо	21–50% шанс виникнення.
2 — Малоймовірно	6–20% шанс виникнення.
1 — Рідко	≤ 5% (раз на 10 років або рідше).

Джерело: розроблено автором на основі [7].

Рівень ризику (R) обчислюється як добуток:

$$R = P \times I.$$

Отримане значення дозволяє класифікувати загрози за зонами:

- 1–4 (*Низький*): управління здійснюється в межах рутинних процедур.
- 5–9 (*Помірний*): вимагає визначення відповідальних менеджерів.
- 10–16 (*Високий*): потребує негайної уваги вищого керівництва.
- 17–25 (*Екстремальний*): вимагає негайної зупинки певних операцій та екстрених заходів захисту.

Такий підхід робить діагностику «доказовою» (data-driven), що полегшує обґрунтування бюджетів на безпеку перед власниками бізнесу.

Сучасна діагностика організаційно-правової безпеки в Україні неможлива без врахування норм Закону «Про правовий режим воєнного стану» [8] та супутніх нормативних актів. Методичне забезпечення має включати спеціальні алгоритми перевірки відповідності новим вимогам.

Підприємства мають діагностувати свою відповідність критеріям «критично важливих». Це включає перевірку суми сплачених податків, відсутності заборгованості з ЄСВ та важливості для територіальної громади. Методика діагностики має враховувати, що статус критично важливого потрібно регулярно підтверджувати, а зміни в критеріях (наприклад, щодо площі оброблюваних земель) можуть призвести до раптової втрати права на бронювання.

Діагностика повинна охоплювати перевірку правильності розрахунку МПЗ, оскільки для платників 4 групи єдиного податку встановлено мінімальний поріг (не менше 1400 грн з 1 га ріллі на період війни). Також критичним є аудит процедур передачі прав землекористування, які під час воєнного стану були спрощені, але несуть ризики оскарження у майбутньому [9].

Рейдерство у 2024–2025 роках еволюціонує у бік складних юридичних схем, що вимагає специфічного методичного забезпечення діагностики вразливості до таких атак [10]:

1. Діагностика корпоративної вразливості: перевірка статутів на наявність положень про обов'язкове нотаріальне посвідчення протоколів зборів, обмеження повноважень директора щодо відчуження активів та встановлення «антирейдерських» запобіжників у реєстрах (SMS-маяк);
2. Моніторинг кредиторської активності: аналіз походження боргів та потенційної можливості їх відступлення третім особам (рейдерам). Скупка боргів є прелюдією до рейдерства через банкрутство, де контроль над комітетом кредиторів дозволяє вивести майно за безцінь;
3. Фізичний та медійний аудит: оцінка готовності охоронних структур до силового блокування доступу до полів та наявності стратегії комунікації з медіа у разі атаки.

Методичне забезпечення реагування у разі виявлення атаки базується на паралельному використанні адміністративних (скарга до Колегії Мін'юсту) та судових (забезпечення позову, арешт активів) інструментів.

Результати діагностики є базою для вибору функціонального типу управління безпекою. Богданюк І. В. [3] класифікує ці типи за рівнем адаптивності та гнучкості системи:

- превентивне управління: базується на недопущенні загроз через суворий комплаєнс та перевірку контрагентів. Це найбільш економний тип управління, який вимагає високої якості щоденної юридичної роботи;
- проактивне управління: передбачає розробку заходів на основі прогнозних моделей. Наприклад, завчасна реструктуризація бізнесу перед очікуваними змінами у земельному законодавстві;
- активне управління: фокусується на постійному моніторингу та швидкому купіруванні ризиків на ранніх стадіях;
- пасивне (реактивне) управління: спрямоване на відновлення стабільності після того, як шкоди вже завдано. Це найбільш витратний шлях, який часто не дозволяє повністю повернути втрачений потенціал.

Методичне забезпечення має бути спрямоване на поступову трансформацію системи управління від реактивної до проактивної моделі, що дозволяє досягати стійких «безпечних станів».

У контексті глобалізації діагностика організаційно-правової безпеки має враховувати можливості, які надають колаборативні правові структури (CLSAs), розроблені UNIDROIT та FAO [11]. Ці структури

допомагають малим та середнім агропідприємствам підвищити свою безпеку через спільні форми володіння активами та покращений доступ до кредитів. Оцінка потенціалу інтеграції в такі структури є важливою частиною стратегічної діагностики підприємства, що прагне виходу на міжнародні ринки.

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Розроблене методичне забезпечення діагностики організаційно-правової безпеки суб'єктів аграрного бізнесу є цілісним інструментарієм, що дозволяє інтегрувати правовий комплаєнс у систему стратегічного менеджменту.

Діагностика організаційно-правової безпеки має носити ітераційний характер, переходячи від експрес-моніторингу реєстраційних дій до глибокого аудиту корпоративних, земельних та кадрових відносин.

Використання кількісних індикаторів та матричних моделей ризиків (5×5, ASHRAM) дозволяє об'єктивізувати рівень загроз та приймати обґрунтовані рішення щодо розподілу ресурсів на безпеку.

В умовах воєнного стану критичними зонами діагностики є відповідність критеріям бронювання працівників, правильність адміністрування специфічних податків агросектору та захищеність від новітніх форм рейдерства.

Перехід до проактивних та активних типів управління безпекою на основі даних діагностики є єдиним шляхом до збереження організаційної цілісності та майнового потенціалу аграрних підприємств у довгостроковій перспективі.

Подальші дослідження мають бути спрямовані на цифровізацію процесів діагностики через впровадження автоматизованих систем правового моніторингу та використання великих даних (Big Data) для прогнозування регуляторних ризиків.

Література

1. Лізут Р. А. Ефективність систем стратегічного управління організаційно-економічною безпекою аграрних підприємств. *Актуальні проблеми інноваційної економіки та права*. 2019. №3. С. 94-99. DOI: <https://doi.org/10.36887/2524-0455-2019-3-14>
2. Ляхович О., Середюк О. Інтегральна оцінка рівня фінансової безпеки підприємства. *Вісник Національного університету водного господарства та природокористування*. 2023. Т. 2 №102. DOI: <https://doi.org/10.31713/ve2202311>
3. Богданюк І. В. Механізми та системи управління дотриманням економічної, екологічної та організаційно-правової безпеки суб'єктів аграрного бізнесу: теорія, методологія, практика : дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.04. Одеський національний технологічний університет, Одеса, 2024. 416 с. URL: https://ontu.edu.ua/download/dissertation/disser/2024/disser-Bohdaniuk_IV.pdf
4. Правове забезпечення адаптації інвестиційної моделі розвитку економіки України та ринків фінансових послуг до права Європейського Союзу : монографія / за ред. С. В. Глібка, Н. М. Внукової, О. О. Дмитрик. Харків: Право, 2017. 400 с.
5. Макарець М. М., Глібка С. В. Цифровізація в агросфері: перспективи розвитку. *Цифрові трансформації України 2020: виклики та реалії* : зб. наук. пр. НДІ ПЗІР НАПрН України №1 за матеріалами круглого столу, 18 верес. 2020 р. Харків, 2020. С. 107-113. URL: https://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2020/12/Tezy_18_09_2020_20.pdf
6. Чорна О. Ю., Христенко Л. М., Івченко Ю. А. Аспекти діагностики стану економічної безпеки агрохолдингів у визначенні напрямів їх стратегічного розвитку. *Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля*. 2022. № 6 (276). DOI: <https://doi.org/10.33216/1998-7927-2022-276-6-75-91>
7. Jamaludin M. I., Dahlan N. D., Elias S. M., Baharudin M. R. Development of agriculture safety and health risk assessment matrix (ashram) with an integrated modifying risk factor elements. *Malaysian Journal of Public Health Medicine*, 2024. 24(2), 96–102. URL: <https://mjphm.org/index.php/mjphm/article/view/2558>
8. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
9. Агробізнес: операційна діяльність в умовах воєнного стану (оновлюється щодня). URL: <https://uteka.ua/ua/publication/agro-4-spetsvypusky-dlia-ahropidpriemstv-91-agrobiznes-operacionnaya-deyatelnost-v-usloviyah-voennogo-polozheniyaobnovlyaetsya-ezhednevno>
10. Коваль А. Рейдерство в агросекторі: сучасні загрози та методи захисту. *Юридична Газета*. 19.03.2025. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/zemelne-agrame-pravo/rejderstvo-v-agrosetori-suchasni-zagrozi-ta-metodi-zahistu.html>
11. Collaborative legal structures for agri-enterprises. URL: <https://www.unidroit.org/work-in-progress/legal-structure-of-agri-enterprise/>

References

1. Lizut, R. A. (2019). Efektivnist system stratehichnoho upravlinnia orhanizatsiino-ekonomichnoiu bezpekoiu ahramykh pidpriemstv [Effectiveness of strategic management systems for organizational and economic security of agricultural enterprises]. *Aktualni*

- problemy innovatsiinoi ekonomiky ta prava – Actual Problems of Innovative Economy and Law, 3, 94–99. <https://doi.org/10.36887/2524-0455-2019-3-14> [in Ukrainian].
2. Liakhovych, O., & Serediuk, O. (2023). Intehralna otsinka rivnia finansovoi bezpeky pidpriemstva [Integral assessment of the level of financial security of the enterprise]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu vodnoho hospodarstva ta pryrodokorystuvannia – Bulletin of the National University of Water and Environmental Engineering*, 2(102). <https://doi.org/10.31713/ve2202311> [in Ukrainian].
 3. Bohdaniuk, I. V. (2024). *Mekhanizmy ta systemy upravlinnia dotrymanniam ekonomichnoi, ekolohichnoi ta orhanizatsiino-pravovoi bezpeky subiektiv ahrarnoho biznesu: teoriia, metodolohiia, praktyka* [Mechanisms and systems for managing compliance with economic, environmental, and organizational-legal security of agricultural business entities: theory, methodology, practice] (Doctor's thesis). Odesa National Technological University, Odesa. Retrieved from https://ontu.edu.ua/download/dissertation/disser/2024/disser-Bohdaniuk_IV.pdf [in Ukrainian].
 4. Hlibko, S. V., Vnukova, N. M., & Dmytryk, O. O. (Eds.). (2017). *Pravove zabezpechennia adaptatsii investytsiinoi modeli rozvytku ekonomiky Ukrainy ta rynkiv finansovykh posluh do prava Yevropeiskoho Soiuzu* [Legal support for adapting the investment model of Ukraine's economic development and financial services markets to European Union law]. Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].
 5. Makarets, M. M., & Hlibko, S. V. (2020). Tsyfrovizatsiia v ahrosferi: perspektyvy rozvytku [Digitalization in the agrosphere: development prospects]. In *Tsyfrovi transformatsii Ukrainy 2020: vyklyky ta realii* [Digital transformations of Ukraine 2020: challenges and realities] (pp. 107–113). Kharkiv. Retrieved from https://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2020/12/Tezy_18_09_2020_20.pdf [in Ukrainian].
 6. Chorna, O. Yu., Khrystenko, L. M., & Ivchenko, Yu. A. (2022). Aspekty diahnozyky stanu ekonomichnoi bezpeky ahrokhodyniv u vyznachenni napriamiv yikh strachichnoho rozvytku [Aspects of diagnostics of the state of economic security of agro-holdings in determining the directions of their strategic development]. *Visnyk Skhidnoukrainskoho natsionalnoho universytetu imeni Volodymyra Dalia – Herald of the Volodymyr Dahl East Ukrainian National University*, 6(276). <https://doi.org/10.33216/1998-7927-2022-276-6-75-91> [in Ukrainian].
 7. Jamaludin, M. I., Dahlan, N. D., Elias, S. M., & Baharudin, M. R. (2024). Development of Agriculture Safety and Health Risk Assessment Matrix (ASHRAM) with an Integrated Modifying Risk Factor Elements. *Malaysian Journal of Public Health Medicine*, 24(2), 96–102. Retrieved from <https://mjphm.org/index.php/mjphm/article/view/2558>
 8. *Pro pravovyi rezhym voiennoho stanu* [On the legal regime of martial law]. Law of Ukraine dated May 12, 2015, № 389-VIII. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> [in Ukrainian].
 9. *Ahrobiznes: operatsiina diialnist v umovakh voiennoho stanu (onovliuuietsia shchodenno)* [Agribusiness: operational activity under martial law (updated daily)]. (n.d.). Uteka. Retrieved from <https://uteka.ua/ua/publication/agro-4-spetsvypusky-dlia-ahropidpriemstv-91-agrobiznes-operacionnaya-deyatelnost-v-usloviyax-voennogo-polozheniyaobnovlyatsya-ezhednevno> [in Ukrainian].
 10. Koval, A. (2025, March 19). *Reidersvo v ahrosektori: suchasni zahrozy ta metody zakhystu* [Raiding in the agricultural sector: modern threats and protection methods]. Yurydychna Hazeta. Retrieved from <https://yur-gazeta.com/publications/practice/zemelne-agrarne-pravo/reyderstvo-v-agrosektori-suchasni-zagrozi-ta-metodi-zahystu.html> [in Ukrainian].
 11. *Collaborative legal structures for agri-enterprises*. (n.d.). UNIDROIT. Retrieved from <https://www.unidroit.org/work-in-progress/legal-structure-of-agri-enterprise/>